

مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی

شماره سوم سال شانزدهم

۱۳۴۷

(شماره مسلسل ۶۷)

بهمن ماه

نقش تخت جمشید از نظر گاهشماری*

۱- وضع تحقیقات :

عموماً مورد قبول واقع شده که در تخت جمشید پذیرائی باشکوهی در نوروز هر سال از نمایندگان و فرمانداران استانها در آغاز بهار به عمل می آمد .
این نکته اساساً با در دست داشتن نقشهای سنگی هخامنشیان همراه با گزارشهای تاریخی ساسانیان بدست می آید .
برخی از محققان قبول دارند که قسمتی از نقشهای سنگی جنبه نموداری (سمبولیک) داشته و برخی از آنها در این زمینه برای تعدادی از نقشهای سنگی - بخصوص نبرد شیر و گاو - جنبه ستاره شناسی قائل اند .

۲- ایرادهائی که در این زمینه می شود :

الف- ساختمان تراس تخت جمشید در حدود سال ۵۲۰ ق. م. آغاز گردید

* - خلاصه سخنرانی آقای پروفسور ولفگانگ لنتس استاد دانشگاه هاسبورگ - در پنجمین کنفرانس بین المللی باستانشناسی و هنر ایران و همچنین در دانشکده ادبیات و علوم انسانی تهران .

۵- گرفتگی خورشید (کسوف) تقریباً کلتی در تخت جمشید هنگام برآمدن آفتاب در ۱۰ ژوئن ۵۲۱ ق.م. و دو هفته پس از آن گرفتگی ماه (خسوف) جزئی روی داده است.

۸- نتیجه گیری کلتی برای توجیه نقش تخت جمشید:

الف - مقایسه و سنجش بررسیها در جاهای مختلف تراس امکان دارد زیرا محورهای هر دو قسمت شرقی و غربی برابر هم اند.

ب - در قسمت شرقی تراس طلوع آفتاب دست کم در آغاز یکی از دو چله زمستان و تابستان و شاید در آغاز هر دو بررسی می شد و در قسمت غربی هم طلوع و غروب آفتاب بررسی می شده.

ج - در بناهای کوچک در قسمت جنوبی بررسیهای مقدماتی بوسیله میانه ستونها انجام می گرفت که از توجه و نگرش افق از محوطه ها بازرسی می شد.

د - نتیجه کلتی بررسیهای بالا در هر دو تالار بزرگ شمالی (آبادانا و تالار صد ستون) در برگزاری مراسم سال برای عموم نشان داده می شد.

۹- توجیه نقش سنگ عمده:

شاهنشاه بر تخت نشسته و بوسیله نمایندگان فرمانداران استانها برده می شود.

ستاره شناسان حساب کرده بودند که اگر نور خورشید هنگام غروب به جای معینی از ساختمانهای غربی برسد بامداد روز بعد در تالار صد ستون پرتوهای نخستین روشنائی روز به جای پیش بینی شده ای برخورد خواهد کرد. در این هنگام شاهنشاه را به تالار صد ستون برده در سرسراهای این ساختمان در انتظار برخورد نخستین پرتو روشنائی برچهره شاهنشاه می ایستند. این آغاز سال است.

۱۰- روایت های ایرانی:

الف - در شاهنامه آمده که جمشید نوروز باستانی را بنا نهاد.

ب - بنا به گزارش ابوریحان بیرونی مردم آذربایجان جمشید را در یک روز معین سال روی شانه های خود برده اند و هنگامی که نخستین پرتو خورشید برچهره او می درخشد همان دم نوروز آغاز می شد.

ج - بیرونی در باب توسعه گاهشماری نتیجه می‌گیرد که آغاز سال ایران باستان پیش از اینها در یکم تیر (آغاز تابستان) بوده است.

۱۱ - نتیجه‌گیری برای توجیه مطلب

الف - پادشاه که بوسیله نمایندگان استانها روی تخت برده می‌شده خود را با جمشید نخستین مستخرج افسانه‌ای گاهنمای ایرانی یکی می‌داند. از این رو نام آن محل را «تخت جمشید» گذاشتند.

ب - از چهار نقطه مهم سال تنها یکم تیر (آغاز تابستان) است که جهت تابش نور هم هنگام طلوع آفتاب و هم هنگام غروب با محور شمال و جنوب تراس زاویه مشخصی می‌سازد.

ج - این نتیجه که از جزئیات ستاره‌شناسی بدست آمده بامسأله دیگری برابری دارد که تاکنون به اشکال آن پی نبرده‌اند.

بطوریکه از نقش سنگها برمی‌آید بمناسبت‌های هدایای فراوان به تخت جمشید آورده می‌شد. آوردن این هدا - بخصوص چار پایان پرارزش - در اواخر زمستان بطور کلی خیلی کم احتمال داشت تا چه رسد به حمل و نقل آنها از گذرگاههای بلند کوهستانی آسیای صغیر و بین‌النهرین. بنا بر این اگر آن هدایا را جزء آئین نوروزی بدانیم آغاز تابستان برای تاریخ نوروز بهتر بنظر می‌رسد تا آغاز بهار.

۱۲ - در اینجا برای اندازه‌گیری زاویه‌ها (نکته ۷، الف - د) و آگاهیهای مربوط به گرفتگی خورشید و ماه (نکته ۷، ه) از آقای دکتر ولفهارد اشلوسر (W. Schlosser) هامبورگ تشکر می‌شود. همچنین همکاری آقایان دکتر س. نجم آبادی، دکتر ع. گلشنی و دکتر مایر اینگورزن (I. Meyer Ingwersen) در ترجمه فارسی این خلاصه مایه سپاسگزاری است.